

BENEŠ Z MOKROVOUS - PŘÍSLUŠNÍK „DRUHÉ LINIE“**Pavel KRÍŽEK**

Motivem vzniku této práce je poukázat na jeden z typických modelů průběhu kariéry veřejného činitele husitské éry - válečníka, politika a diplomata.

Modelů lze stanovit více. Na jedné straně drobné kariéry většiny šlechticů té doby, kteří se podíleli nepatrně svým dílem zejména na sekularizaci církevního majetku ve svém nejbližším okolí a v tomto okolí také uzavřeně působili, aniž by individuálně větší měrou ovlivnili chod dějin ve svém regionu, nebo se dokonce stali součástí dějin celostátních. O většině z nich proto dnes ani nevíme. Zůstali takříkajíc na hranici, která odděluje aktivní politický národ od jakési mlčící většiny již anonymních obyvatel. Četní z těchto místních činitelů, dovoluje-li to pramenný materiál, se stávají předmětem zájmu regionálního badatelství, do jehož oblasti působení zůstávají svým významem také uzavřeni.

Protipólem pak jsou životní osudy obecně známých a nejvýznamnějších osobností. Ty, vybaveny různými společenskými předpoklady (rodovým bohatstvím a původem, méně často také kněžstvím nebo vzděláním) a nadáním, které mohly díky vhodné souhře okolností využít, vynikly daleko nad ostatní obyvatele své země - v našem případě husitských Čech. Jejich mocenský vliv ve sféře politické, vojenské či ideologické dosahoval takové míry, že tyto osobnosti stály také v čele mocenských frakcí a tím i důležitých událostí, často po dlouhá léta. Kariéru završovaly přímým a významným podílem na vládě v zemi i na vytváření její zahraniční politiky, pokud jim to umožňovalo postavení mocenské frakce, kterou reprezentovaly. Jejich jména jsou většinou součástí obecnějšího povědomí. Uvedme např. samotného Jana Žižku z Trocnova, či Prokopa Holého, za nimiž následovali další, svým postavením se jim blížící. Podle autorova mínění lze charakterizovat přinejmenším ještě další model kariéry a typ veřejného činitele, které ovšem dosud ležely mimo hlavní zorné pole historiografie, a které lze nazvat jakousi „druhou linií.“ Některými

z těchto osobností se zabývala i regionální historiografie jakožto rodáky z místních lokalit. Taková hodnocení ovšem zpravidla zůstala uzavřena do regionálního rámce, neboť jejich cílem zůstal právě jen pouhý popis života osoby z hlediska místního, tj. soupis faktů bez širšího hodnocení v souvislostech, které cílem prací tohoto druhu nebývá.

Pod označením „druhá linie“ si ovšem nelze představovat cokoliiv podřadného nebo druhořadého. Naopak, osoby a osobnosti sem zařaditelné byly po těch „nejslavnějších“, které tvořily „hlavu“, „páteří“ hnutí. Tito lidé tvořili totiž důležitý kádr, který sice stojí ve stínu nejvýznamnějších předáků, byl však převodovou pákou vůle mocenské elity a pro svou blízkost k ní a nezbytnost nepochybně spoluovlivňoval důležitá rozhodnutí i celkový vývoj. Jak chce ukázat i tato práce, příslušníci této skupiny při některých příležitostech stáli s elitou dokonce takřkajíc v jedné řadě. Právě pro stín v němž se nacházejí, do něž je však staví spíše sama historiografie, jsou tyto osobnosti dosud z větší části opomíjeny a považovány za protagonisty nejvýše regionálních dějin. Příklad, který je předmětem této práce, však má ukázat, že opak je pravdou, a že tyto osoby působily mnohem četněji a významněji jako účastníci dějin celostátních i v politice zahraniční a tato oblast jejich působení je mnohem výraznější, než stopa, kterou zanechali na poli regionálním. Ve skutečnosti tedy spoluvytvářely čelní část politického národa a ve stínu vybraných vyzdvihovalých osobností se podílely, dosud téměř anonymně, na tvorbě praktické politiky v zemi. Jejich osobní podíl na vedení vojenských záležitostí je srovnatelně důležitý. Přitom o většině z nich jako o individualitách nevíme téměř nic, neboť se jen občas objevují v izolovaných zmínkách, aby vytvořily doprovodnou suitu nejvýznamnějších předáků. To o jejich celkovém působení nedává přehled. Zdá se, že historiografie 19. století podle svých hledisek vybrala skupinu osobností, jakými byli Jan Roháč z Dubé nebo Jan Čapek ze Sán, kteří zůstali v centru pozornosti a našem povědomí i dnes, zatímco na další, významem srovnatelné, se neoprávněně - snad z jakési setrvačnosti - nedostává. Pokud se této práci podaří ukázat, že se tak děje ke škodě úplnosti našeho poznání, v tomto případě husitské éry, splní i tento svůj účel. Osobností, na níž je možné poukázat na problematiku osob „druhé linie“ a nastínit na základě jejího poznání a zhodnocení obecnější závěry, směřující k charakterizování takového třetího modelu kariéry a typu politika a válečníka (tj. celé mocenskospolečenské vrstvy), se autorovi jeví vhodná, protože v mnohém typická, postava Beneše z Mokrovous. Tento vladyka nepatřil mezi osobnosti, jakými byli již zmínění Jan Žižka z Trocnova, Prokop Holý a nepatřil v současné historiografii do stejné řady ani s dalšími předními představiteli

husitského hnutí, jejichž jména jsou dodnes zapsána poměrně výrazně v našem povědomí (např. Jan Čapek ze Sán, Bedřich ze Strážnice, Jan Roháč z Dubé, Jan Želivský a četní další). Pocházel z rodu ve své době nepříliš významného a nejspíše by bez chybějících společenských předpokladů neměl příležitost vyniknout z řad příslušníků nižší šlechty nad průměr. Během mimořádných a převratných okolností doby v níž žil, však dokázal realizovat kariéru, v jejichž vrcholných okamžicích se skutečně pohyboval v řadách či blízkosti mocenskopolitické špičky. Stal se významnou a váženou osobností, blízkým a ceněným spojencem řady nejvýznamnějších činitelů - včetně Jana Žižky - a tím i jednou z předních osobností výše zmiňované druhé linie veřejného života v husitských Čechách.

Důvodem ke zpracování biografie Beneše z Mokrovous je proto nejen skutečnost, že jeho nikoliv nevýznamná osobnost byla dosud opomíjena tím způsobem, že chybí její monografické zpracování, ale zejména snaha na jeho vybraném případě doložit zvláštní kategorii a typ politika dané epochy a jeho kariéru. Vývoj jeho kariéry považuje autor za typický i pro mnohé další nižší šlechtice, kteří v 1. polovině 15. století náhle vynikli. Nej přednějším představitelům doby byl dosud věnován větší počet prací, představitelům „druhé linie“ však nikoliv. Poznáním z úrovně druhé linie se také může náš pohled na příslušné dějinné období stát plastičtější a opět o něco pravdě bližším. Práce se nezaměřuje jen úzce na Benešovu kariéru, ale všímá si též dalších otázek - rodových a rodinných poměrů, vývoje jeho majetkové základny. Pozornost je věnována např. i otázce pravděpodobného narození a odhadu dožitého věku, v závěru práce se autor zamýšlí nad osobními vlastnostmi Beneše z Mokrovous a jejich vlivem na průběh Benešovy kariéry.

Poprvé se s Benešem z Mokrovous setkáváme na dějinném jevišti roku 1420. Tehdy, 25. června, je Beneš z Mokrovous zmíněn spolu s Alešem z Vřešťova a Jiříkem z Chvalkovic a z Hustiřan jako spolushromažditel „nemalého množství sedláků a uhlířů“, vyznavačů přijímání pod obojí způsobou. Ke shromáždění se přidal i kněz Ambrož, následně ideová hlava nejsilnějšího proudu východočeského husitství.¹⁾ Lze předpokládat, že toto

1) Aleš Vřešťovský z Rýzmburka byl rodově vzdáleně spřízněn s oběma dalšími šlechtici a dosáhl z nich nejspěšnější kariéry, když byl roku 1433 zvolen zemským správcem. Jiřík z Chvalkovic a Hustiřan naopak vynikl z trojice nejméně. Ambrož byl původně farářem u sv. Ducha v Hradci Králové, na příkaz královny Žofie jej z města r. 1419 vyhnal purkrabí hradeckého kraje Jindřich z Vartenberka. V letech 1420 - 37 působil pak Ambrož jako vůdčí církevní osobnost opět v Hradci a podílel se význačnou měrou na udržování radikálního kursu hradecké politiky, dokud nebyl převratem z města trvale vypuzen.

shromáždění nebylo prvním, jehož se tři výše zmínění mladí šlechtici, tehdy jsoucí na počátku svých kariér, zúčastnili. Spíše zde vyvrcholila a byla realizována myšlenka, v jejíž čelo se patrně nemohli postavit ze dne na den - zmocnit se vlády v dosud královském Hradci Králové, v němž ještě v květnu téhož roku po devět dní pobýval Zikmund Lucemburský. Stručný popis této akce, která byla od počátku velkou lstí nutnou vzhledem k silnému královskému osazení Hradce a dosud silné pozici katolíků v čele města, nám zanechal Vavřinec z Březové. Ozbrojený houf se vydal ze shromaždiště na Kunětické hoře večer 25. června směrem k původně rozhlášenému cíli - klášteru Podlažice. To mělo ukoľébat posádku v Hradci, která měla v okolí své zvědy. Voj ovšem později změnil směr a k ránu 26. června dorazil nečekaně k hradeckým hradbám, které husité za minimálního odporu obsadili. Překvapení protivníci se uchýlili do věžních bran a do tehdy ještě stojícího královského hradu. Bez dalšího zmiňovaného boje - tedy patrně po nějakém vyjednávání - se měšťané a ozbrojenci představující oporu královské moci vzdali a opustili město. Jejich majetky a domy byly rozděleny mezi podobojí. Aleš Vřešťovský, Beneš z Mokrovous a Jiří z Chvalkovic byli zvoleni třemi husitskými hejtmany.²⁾ Tutěž akci popisují i Staré letopisy české, pouze značně jednodušeji, takže z jejich výkladu vyplývá, že se vše mělo uskutečnit během jediného dne, 26. června.³⁾

2) Vavřinec z Březové: Husitská kronika a Píseň o vítězství u Domažlic, vyd. M. Bláhová, Praha 1979, s. 77n., Vavřinec z Březové Kronika husitská, Fontes rerum Bohemicarum V., vyd. J. Goll, Praha 1893, s. 381n., Magister Laurentius de Březina, Fontes rerum Austriacarum II., vyd. K. Höfler, Wien 1856, s. 372n. Již před nimi však byl orebitským hejtmánem Hynek Krušina z Lichtenburka. Celkem tedy byl počet hejtmánů zvýšen na čtyři a dosáhl shody s pravděpodobným táborským vzorem (Urbánek, R.: Lipany a konec polních vojsk, Praha 1934, s. 57).

3) Ze starých letopisů českých, vydd. J. Kašpar - J. Porák, Praha 1980, s. 66n, Staří letopisové čeští od roku 1370 do 1527 čili Pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané, vyd. F. Palacký, Praha 1829, s. 138, Chronicon veteris Collegiati Pragensis, Fontes rerum Austriacarum II., vyd. K. Höfler, Wien 1856, s. 81.

Dobytí Hradce Králové lze považovat za první důvěryhodnou připomínku Beneše z Mokrovous, lze však uvažovat také o starší kronikářské zmínce, která by tuto posouvala až na druhé místo, neboť Beneše zmiňuje jako účastníka události, která dobytí Hradce o celé dva měsíce předcházela. Zdrojem k takové úvaze je nejednoznačná, ale také ne pominutelná zmínka v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova I., Paměti z let 1297 - 1516, vyd. A. Rezek, Praha 1878. Dačický byl vlastním autorem soudobé části Pamětí,

Dobytí Hradce mělo ještě svou bezprostřední dohru. Přechod prvního z věnných měst do tábora husitů nemohl Zikmund Lucemburský samozřejmě nechat bez povšimnutí, neboť šlo o citelnou porážku jeho strany. Známe-li další vývoj východočeského husitství a roli Hradce v něm, víme, že to byl vskutku jeden z nejdůležitějších momentů pro další vývoj. Zikmund se pokusil získat město zpět do svých rukou. Do vzdálenosti půl míle od Hradce dorazilo záhy prý na deset tisíc ozbrojenců, kteří se jej měli zmocnit. Z obav o vlastní bezpečnost se však více nepřibližovali. Místo toho se snažili falešným listem přesvědčit nedávno vítěze, vedené nejspíše stále nedávno zvolenými hejtmány, že Pražané uzavřeli se Zikmundem příměří. Obránci města pak sice po jistou dobu příměří dodržovali, ale v ostražitosti nepolevili a královští ozbrojenci k útoku na Hradec nepřistoupili.⁴⁾

V roce 1421 se Mokrovouský účastnil akce hejtmána pražanů Jana Hvězdy z Vicemilic,⁵⁾ při níž byla mezi 14. - 19. listopadem dobytá tvrz v Malešově.⁶⁾ Malešov pak v životě Mokrovouského sehrál ještě vícekrát

ale pouze přepisovatelem částí věnovaných starším údobím, které pocházejí z per Bartoše a Mikuláše z Práchnan, kteří mohli mít k dispozici i později již neexistující zdroje (Bartoš (1444 - 1510) byl hornickým podnikatelem, Mikuláš (1485 - 1550) mimo jiné primasem v Kutné Hoře (viz Paměti)). Úvahu o původnosti starších částí Pamětí obsahuje pozn. 31 v této práci. Ve druhém oddělení díla, Starších pamětech a pamětech Mikuláše z Práchnan z let 929 - 1517, je popsáno tažení Hynka Krušiny z Lichtenburka od Třebechovic pod Orebem na klášter Mnichovo Hradiště, po jehož vypálení jim vedení orebite pokračovali dále směrem na Prahu proti Zikmundu Lucemburskému. Spolu s Krušinou táhl též „Jiří z Chvalkovic a Mokrovous“ (Paměti, s. 33). Chvalkovický ovšem nikdy druhého přídomku neužíval. Naskýtá se otázka, zda nedošlo ke spojení dvou jmen a tudíž dvou osob (například při pozdějších prepisech). Pak může být prvním objevením se Mokrovouského na scéně již toto tažení Krušinovo, uváděné i v jiných pramenech avšak bez Jiřika i Beneše, které proběhlo do 30. dubna 1420 (Vavřinec (1893), s. 365., Vavřinec (1979), s. 54, Ze SLČ, s.66.). To, že Jiří ani Beneš nejsou zmíněni v jiných písemných pramenech při této příležitosti, časový odstup mezi popisovanými událostmi a působením Mikuláše z Práchnan či nejednoznačnost zmínky samé vzbuzují samozřejmě pochyby o této zprávě, takže za první důvěryhodnou informaci o Beneši z Mokrovous je možné nadále považovat až 25./26. červen 1420. Bylo by však chybou zmínku v Pamětech Mikuláše Dačického pominout jen proto, že za daného stavu vědomostí nelze rozhodnout o její pravdivosti.

4) Vavřinec (1979), s. 78. Míle (staročeská) = 7 451,64 m.

5) Jan Hvězda, tehdejší pražský hejtmán, byl v roce 1422 zbaven velitelství. Poté odešel k táborům.

6) Frankenberger, O.: Naše velká armáda I., Praha 1921, s. 164.

důležitou roli, jak uvidíme později. V roce 1421 se přihodila také další událost tuto předcházející. Míru konkrétní Benešovy účasti na ní sice přesněji neznáme, nejspíše se jej však musela bezprostředně dotýkat jakožto jednoho ze čtyř orebitských hejtmanů z roku 1420. Jde o roztržku mezi Hynkem Krušinou a knězem Ambrožem z června 1421, tedy v samém tehdejší srdci východočeských husitů. V reakci na vpád slezských vévodů do východních Čech se shromáždilo domácí vojsko vedené Hynkem Krušinou z Lichtenburka a Čeňkem z Vartenberka. Slezané bojující se odvetu poslali listy s žádostí o vyjednávání, čemuž byli nakloněni husitští vůdci, nikoliv selští bojovníci podněcovaní Ambrožem. Odchod vojenského vedení od vojska předešel úplnému vyhocení situace, jinak „... byli by je ti sedláci na kousky rozsekali a svými cepy umlátíli.“ Po opadnutí vášni se pak bojovníci rozešli. Ambrož pak ještě obviňoval Čeňka v Praze z nedostatku víry. Tato obvinění i obvinění vůči dalším šlechticům přítomným celé záležitosti (bohužel nejmenovaným) musel nakonec vyvracet sám Hynek Krušina.⁷⁾ Ačkoliv se nacházíme teprve na počátku 20. let 15. století, mohla tato epizoda být významným varováním pro Beneše před přílišným radikalismem nižších společenských vrstev pod silným vlivem v politice významně působících kněží a tím také jednou z příčin pozdějšího uvolňování se z pevného svazku s husitskou levicí. V průběhu 20. let se již Beneš neobjevuje mezi orebitskými hejtmany, kteří vedli některé bojové akce, například útok na Opatovický klášter 22. března 1421, při kterém padl ve střetnutí u Podůlšan hejtman Lukáš, předtím neznámý.⁸⁾ Na druhé straně je třeba říci, že Mokrovouský byl jedním ze zakládajících a předních členů Žižkova Menšího Tábora.

Pozoruhodnou indicií pro pozdější změnu jeho politické orientace je také sňatek s Dorotou z Úlibic. Dorotin otec Mikeš padl v roce 1423 v bitvě u Hořic v boji proti Žižkovi. Beneš tak sňatkem získal zboží úlibické. Především jde ovšem o samotné sňatkové spříznění s rodinou, jejíž hlava stála na opačné straně než mladý zeť.

Mokrovouského jméno se dále objevuje v zápise o smírném jednání, tzv. „výpovědi rozsudní“ mezi Pražany Starého a Nového města z 5. úno-

7) Vavřinec (1979), s. 236.

8) SLČ, s. 77. V regionální literatuře např. Solař, J. J.: Dějiny města Hradce Králové a biskupství Hradeckého, Praha 1870, s. 30.

ra 1422. Zápis obsahuje rozhodčí výrok šlechticů stojících v čele vojsk, která na přelomu let 1421 a 22 zmařila další pokus Zikmunda Lucemburského o ovládnutí země. O výrok požádaly ve sporu se nacházející strany v Praze a vyzněl při rozhodování většinou hlasů (nikoliv jejich vahou) proti radikálům Jana Želivského, což později následoval i převrat proti němu. Připojeno je pět jmen pánů a čtrnáct zemanů, přičemž na prvním místě je Jan Žižka z Trocnova, orebité jsou zastoupeni Benešem z Mokrovous a Jiřím z Chvalkovic.⁹⁾

Z Benešovy přítomnosti na této listině můžeme usuzovat, že se též účastnil předchozích bojů. Hypoteticky lze předpokládat Mokrovouského účast při nedokončeném tažení proti Slezanům v červnu 1421 a snad i na dalších vojenských akcích z let 1420 až 1422, které vedl Hynek Krušina z Lichtenburka. Též je možné předpokládat Benešovu přítomnost na taženích Jana Žižky z Trocnova v letech 1423 - 24, víme-li zejména, že jeho jméno nechybí v tzv. „Žižkově vojenském řádu,“ vlastně ustavujícím zápise Menšího Tábora pořízeném v Německém Brodě v dubnu 1423. Mokrovouský je zde uveden na prvním místě mezi příslušníky nižší šlechty před Jaroslavem z Kalicha (Žižkovým bratrem) a dalšími.¹⁰⁾ Vzhledem k hypotetickému charakteru těchto úvah by ovšem nebylo účelné zde všechna tažení Krušino a i Žižkova vypočítávat. Připomeňme jen ještě jednu možnost účasti v bitvě u Hořic, kde by Beneš mohl bojovat tváří v tvář vlastnímu tchánovi a vzhledem k dosavadnímu prostoru působení alespoň Žižkovo tažení ve východních Čechách o mocenskou převahu zde, které bylo ukončeno smírem na Špitálském poli v roce 1424, nebo zejména v bitvě u Strauchova dvora 4. srpna 1424 proti straníkovi pražanů Diviši Bořkovi z Miletínka.¹¹⁾ Jistou dávkou pravděpodobnosti má i Benešova účast na Žižkově osudovém tažení na Moravu, při kterém vojevůdce u Přibyslavi 10. října 1424 zemřel.

9) Archiv český I., s. 209 - 211, boje se Zikmundem viz Ze SLČ, s. 79, 81. Během těchto bojů byl také vyvražděn Německý Brod.

10) Listy Jana Žižky z Trocnova a jeho vojenský řád, vyd. K. Čermák, Čáslav 1912, s. 25.

11) K bitvě viz edice Ze SLČ, s. 93, také Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi, čeledínu krále Václava, vyd. J. Šůla, Hradec Králové 1979. Pokud jde o určení místa bojiště, viz Šůla, J.: K názvu a lokalizaci bitvy roku 1423 u Hradce Králové, Jihočeský sborník historický XLIII, 1974, Zvl. číslo k 550. výročí úmrtí Jana Žižky z Trocnova, s. 36 - 45.

Příslušnost Mokrovouského k okruhu blízkých Žižkových spolubojovníků lze odvozovat krom umístění jeho jména v ustavujícím zápise Žižkova bratrstva také například ze zprávy, podle níž před bitvou mezi Žižkovými oddíly a tábory na straně jedné a pražany a zemskou vládou¹²⁾ na straně druhé u Malešova vybírali toto místo pro bojiště právě Jan Hvězda z Vicemilic a Beneš z Mokrovous.¹³⁾ Nepochybně přitom využili své znalosti Malešova z roku 1421. Oba se nejspíše zúčastnili i bitvy samé, která proběhla 7. června 1424.

Značnou mezeru v Benešových osudech pak máme v dalších třech letech. Setkáváme se s ním opět až v září 1427 v řadách sirotků v úmluvě českých husitských stavů o konání sjezdu na Žebráku a v Berouně o Vánocích a o uzavření příměří s městem Plzní. Příměří s Plzní bylo skutečně přijato do 23. dubna 1428 a z účasti Mokrovouského na tomto jednání je možné vyvozovat, že byl přítomen při předcházejícím obležení Plzně.¹⁴⁾

Beneš z Mokrovous se připomíná také při spanilé jízdě do Míšně v letech 1429 - 30. Vystupuje zde již podle výstižné formulace F. Šmahela mezi „urozenými spojenci“ (jimiž byli např. rovněž Vilém Kostka z Postupic či Smil Holický ze Šternberka) polních vojsk sirotků,¹⁵⁾ kterým tehdy veleli Velek Koudelník a Jan Kralovec. Tato spanilá jízda se dala do pohybu ze stanovišť 20. nebo 21. prosince 1429. Po dramatickém přechodu Muldy (posléze pouze s jedním řádem vozů) protáhli husité Grimou a Lipskem a pak se rozdělili do pěti kolon, neboť protivník nekladl výraznější odpor. Dvě sirotčí kolony se zmocnily 25. ledna 1430 Plavna, též Kulmbachu a Bamberku. Fridrich Braniborský vstoupil do vyjednávání a bamberké biskupství se zavázalo vyplatit 12.000 rýnských zlatých výkupného. V únoru pak husité pokračovali směrem na Norimberk. Tažení probíhalo i nadále převážně formou plenění bez závažnějších vojenských střetů. Opět probíhala jednání o výkupném. S husitskou stranou jednali Fridrich Braniborský, Ludvík falckrabě Rýnský, bavorský vévoda Jan Sulzbašský a zástupci města Norimberka. Dohodnuto bylo výkupné ve výši 35.000 rýnských zlatých a uskutečnění veřejného slyšení husitů

12) Dvanáctičlenná zemská vláda byla zvolena svatohavelským sněmem v Praze (konal se v říjnu a listopadu 1423). Byla tvořena převážně pány a poloviční zastoupení v ní měli katolíci.

13) Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI., kol. aut., Praha 1989, s. 295.

14) AČ III., 265. O uzavření příměří s Plzní Palacký (1968), s. 405.

15) Šmahel, F.: Husitská revoluce III., Praha 1993s. 220.

v dubnu 1430 v Norimberku. Potom se husité obrátili a 21. února 1430 se navrátili do Prahy.¹⁶⁾ Nepřehlédnutelným detailem je 1.000 zlatých předaných jako projev osobního uznání norimberské městské rady za shovívavé stanovení výkupného účastníkům jednání Beneši z Mokrovous a jednomu jeho společníku. Zatímco polovina oficiálního výkupného byla splatná ihned, druhou přijeli převzít koncem května 1430 Vilém Kostka z Postupic a Beneš z Mokrovous do Norimberka.¹⁷⁾

Můžeme pozorovat, že se Beneš počíná objevovat při stejných akcích a projednávaných záležitostech - a to nikoliv pouze významných, ale i drobnějších - po boku Viléma Kostky. Své pečeti např. oba přivěsili vedle Matěje Loudy z Chlumčan, píseckého hejtmana, k jeho rozsudku ve sporu mezi Perchtou ze Šternberka a kostelníky od sv. Havla v Praze o roční plat ve vsi Dálově roku 1431.¹⁸⁾ K popisu Mokrovouského působení během výše zmíněné spanilé jízdy doplníme ještě, že při jednáních o výkupném dostával Fridrich Braniborský od husitů průvodní listy, přičemž list z 3. února 1430 pečetili mj. Smil ze Šternberka, Vilém Kostka z Postupic a Beneš.¹⁹⁾ Jejich jména tedy dávala dostatečné záruky bezpečnosti ze strany husitů. I tato skutečnost je důležitá, máme-li přijmout vyvrcholení Mokrovouského kariéry, popisované dále, jako její očekávatelné a logické pokračování. Z dosud uváděných zmínek totiž vyplývá, že agilní zeman byl v průběhu 20. let 15. století na postupném a trvalém vojenskopolitickém vzestupu, stále více uznáván svými spolubojovníky. Při jednáních o výkupném pak také zřejmě prokázal svou způsobilost i k působení takřikajíc diplomatickému. To také vyústilo v nominování Beneše z Mokrovous do všech nejvýznačnějších husitských poselstev v první polovině 30. let 15. století - ne však již jako straníka sirotků.

Mezi vrcholné okamžiky v kariéře a životě Beneše z Mokrovous náleží období chebských a následujících basilejských jednání, jichž se účastnil v řadách zástupců vybraných za jednotlivé husitské frakce na sněmech. Zároveň se v tomto období Mokrovouský objevuje jako stoupenec dohody, která by po letech válek přinesla mír s katolíky. Navíc je Mokrovouský vyslán na jednání především za staroměstské pražany, i když začínal svou dráhu v řadách orebitů, pozdějších sirotků, od nichž se postupně odpoutával. Rostoucí odlišnost politického programu jeho bývalých

16) Frankenger III., s. 58 - 66.

17) Šmahel III., s. 220.

18) AČ I., 157.

spolubratří ukazuje právě Benešova přítomnost jako staroměstského delegáta na jednáních, kterých se sirotci pro celkový nesouhlas vůbec odmítali zúčastnit.

Prvního jednání v Chebu se Zikmundem se Mokrovouský zúčastnil v roce 1431. Pro úplnost je třeba dodat, že již v roce 1430 se měla v Chebu konat schůzka husitského poselstva s braniborským kurfiřtem Fridrichem, říšským zástupcem Zikmunda Lucemburského. Husité na něj v Chebu čekali od 21. května, ale kurfiřt, ačkoliv se již vypravil z Norimberka, nakonec od setkání upustil. V tomto prvním husitském poselstvu, jehož cílem bylo umožnit husitům účast na disputaci v Norimberku, byl Beneš rovněž přítomen. Je jmenován vedle Viléma Kostky z Postupic jako delegát za pražany.²⁰⁾ Výše zmíněné setkání s králem Zikmundem dohodli jeho vyslanci Zdislav Tluksa z Buřenic a Mikuláš z Lobkovic na květnovém sněmu v Praze v roce 1431, na němž byl přítomen i Beneš.²¹⁾ Tyto a následující události ukazují, jak v Čechách i zahraničí silily pozice těch, kteří po letech válčení nabádali k smírné dohodě, ale prozatím neměli dostatečně silné pozice k prosazení své vůle. Květnový sněm skutečně vyslal do Chebu poselstvo, v němž jsou zmíněni Vilém Kostka a Beneš z Mokrovous, doprovázení Zikmundovým vyslancem Zdislavem Tluskou, které se navrátilo po čtrnácti dnech zpět.²²⁾ Vlastní jednání s králem a jeho doprovodem (Jan biskup würzburský, kurfiřt Fridrich Braniborský, Julián kardinál Cesarini aj.) začalo asi 24. května. Husitská delegace - doplníme k předchozímu Bartoškovu kusému výčtu ještě jména Matěje Loudy a Markolta ze Zbraslavic, kteří zastupovali tábory,²³⁾ zatímco Kostka a Mokrovous pražany - žádala zajištění slyšení na koncilu, ale jednání bylo narušováno z okruhu kardinála Cesariniho, který uvažoval ještě o další křížové výpravě.²⁴⁾ Za takových okolností Češi z Chebu odjeli a neprodleně v Praze informovali o akutním nebezpečí připravované křížové výpravy.

19) Tomek, W., W.: Dějepis města Prahy IV., Praha 1879, s. 455.

20) Bartoš, F., M.: Husitství a cizina, Praha 1931, s. 219, též viz Molnár, A.: Chebský soudce, Soudce smluvený v Chebu, Cheb 1982, s. 11.

21) Šmahel III., s. 237.

22) Bartošek (1981), s.251, Bartošek (1893), s. 603.

23) Ze SLČ, s. 112. Ve výčtu delegátů se Bartošek a Staré letopisy české obdivuhodně doplňují.

24) K tomu blíže např. Molnár, s. 12n., či Kubů, F.: Soudce chebský, Cheb 1983, s. 8. Z české strany se naopak pokusu o dialog vyhnuli novoměstští a sirotci.

Vzhledem k dosavadní ochotě Mokrovouského k účasti v bojích pak působí kontrastně zpráva o jeho počínání v souvislosti s obranou proti páté křížové výpravě, poražené 14. srpna 1431 u Domažlic. Beneš je zmiňován spolu s Janem Smiřickým, Janem z Opočna a jinými ve stížnosti jednoho ze sirotčích hejtmanů Prokopu Holému, kterou zaznamenal ve svém listě z téhož roku odpůrce husitů Hanušek z Loun. Sirotčí hejtman si podle Hanušкова záznamu stěžoval na to, že jmenovaní i další nejmenovaní odmítají splnit svou povinnost (nejspíše formou účasti v sirotčím kontingentu) a žádá Prokopa, aby je k tomu donutil. Hanušek dále poznamenává, že dotčení přesto asi nepotáhnou proti křižákům!²⁵⁾ I když víme, že od roku 1430 se již navenek projevuje odpoutávání Beneše od původních spolubratří, neochota k účasti v boji proti křížové výpravě je přece jen dosti překvapivou.

Porážka poslední křížové výpravy u Domažlic ukázala v zahraničí, že je výhodnější dát přednost jednání před válkou. Vyšší vstřícnost na katolické straně umožnila zaujmout obdobné stanovisko i na straně husitské. Na sněmu všech podobojí v Praze 10. února 1432 byla schválena účast na jednání přímo s koncilem v Basileji.²⁶⁾ Ještě před cestou do Basileje proběhlo druhé setkání v Chebu: České poselstvo čítající 90 koní sem dorazilo 8. května 1432. Jeho členem je opět Beneš z Mokrovous, kterého A. Molnár kupodivu jmenuje s Řehořem ze Dvora Králové jako světské zástupce sirotků. Předními členy poselstva byli Prokop Holý, Jan Rokycana, Matěj Louda z Chlumčan, Mikuláš Biskupec z Pelhřimova, Martin Lupáč. Za Staré město pražské, zastupované předtím Benešem, jsou uvedeni Jan z Krajnic, Jan Velvar a další.²⁷⁾ Toto chebské jednání lze označit za nejvýznamnější, neboť z něj vzešel slavný „soudce chebský.“ Na tomto místě není samozřejmě možné zabývat se podrobněji průběhem jednání ani výslednými ujednáními, dnes již ostatně vícekrát samostatně zpracovanými. Dodejme proto jen, že chebský soudce stanovil základní pravidla pro jednání s husity a jejich postavení na koncilu.²⁸⁾

Krátce po skončení důležitého chebského jednání následoval další husitský sněm a to v Kutné Hoře, který zvolil členy delegace do Basileje.

25) Urkundliche beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in der Jahren 1419 - 36, II., vyd. F. Palacký, Prag 1873, s. 234n. O Hanuškově orientaci není vcelku pochyb - o Prokopovi se zmiňuje jako o „dem pfaffen Prokop,“ „...kněžourovi...“

26) Frankenberger III., s. 102.

27) K tomu viz Molnár, s. 21, o ujednáních s. 22n., a Kubů, s. 9.

28) Molnár, s. 24.

Sněmu se samozřejmě zúčastnil i Beneš z Mokrovous uváděný zde také s přídomkem „na Úlibicích“ podle statku, který dříve získal svatbou s Dorotou z Úlibic.²⁹⁾ Mokrovouský byl zvolen spolu s dalšími do poselstva. Uvedme např. Prokopa Holého, Mikuláše Biskupce a Matěje Loudu za tábory, Jana Rokycanu, Martina Lupáče a Viléma Kostku z Postupic (k nimž náležel i Beneš) za pražany, Petra Engliše a Oldřicha ze Znojma za sirotky.³⁰⁾ Jmenování šlechtici zároveň reprezentovali také husitskou šlechtu. Delegáti byli sněmem jmenováni v pověřovacím listu z 5. září 1432.³¹⁾

Na cestu vyrazila husitská reprezentace až koncem roku „v sobotu na sv. Mikuláše“ (6. prosince) 1432. Shromaždištěm pro účastníky byly Domažlice. Průvodcem po basilejských jednáních nám bude tzv. Deník tábořského kněze o jednání Čechů na koncilu basilejském z roku 1433, jehož autor není dnes bezpečně znám.³²⁾ Není ovšem možné ani účelné pro tuto práci podat výklad o průběhu celého jednání, proto se pozastavíme pouze u vybraných momentů, v nichž autor Deníku zmiňuje Beneše z Mokrovous.

Husité přijeli do Basileje 4. ledna 1433 a následujícího dne byli přivítáni vyslanci koncilu, mj. lyonským arcibiskupem. Ubytování byli ve čtyřech skupinách. Dva nej přednější - Prokop Holý a Vilém Kostka z Postupic - tvořili s doprovody jednu skupinu, ostatní byli rozděleni podle příslušnosti k frakcím (pražané, s nimiž sdílel stejné ubytovací prostory Mokrovouský, táboři a sirotci). Slyšení před koncilním shromážděním

29) O sněmu např. Tomek IV., s. 538

30) Podrobnější seznam účastníků viz Ze zpráv a kronik doby husitské, s. 450n. (pozn. 2).

31) Ve zprávě Ze SLČ, s. 114n., SLČ, s. 86 o členech delegace a odjezdu z Čech se jména Viléma Kostky a Beneše z Mokrovous neobjevují, pouze jména vybraných kněží. Naproti tomu Bartošek (1981), s. 260, (1893), s. 609, zmiňuje Kostku i Mokrovouského a z kněží jen Engliše a Rokycanu a dále karlštejského purkrabí Zdislava Tluksu z Bořenic. Dačického Paměti (s. 23) uvádějí vyjma Jana Velvara a Tluksy nejúplnější seznam z těchto tří písemných pramenů. Také způsob poznamenání o poselstvu do Basileje je odlišný od Starých letopisů českých i Bartoška. Úplnější srovnání textů „Práchnánské“ části Paměti s uvedenými popř. i dalšími prameny by mohlo více vyjasnit autorovu domněnku, že tato část Paměti je o době husitské zpravena u některých událostí ještě jinými zdroji, než jsou SLČ či Vavřinec z Březové, jak uvádí v edici Paměti Ant. Rezek (s. LXI), nebo Bartošek (o němž Ant. Rezek ani neuvažuje) a má větší míru originality, resp. nezávislosti na těchto pramenech, než je na první pohled zřejmé.

32) Hlaváček, I.: Úvod, Ze zpráv a kronik doby husitské, s. 20n.

začala 16. ledna. Rokycana přednášel jako první artikul o podávání podobojí, 20. ledna Biskupec artikul o světském trestání hříchů. Ve dvou následujících dnech ukončili delegáti spor o přednesení artikulu o svobodném hlásání slova Božího. O přednesení žádal Jan Rokycana již 13. ledna se zdůvodněním, že byl pověřen na sněmu v Čechách i šlechtou a tudíž by měl obhajovat dva artikuly, ačkoliv delegáti se původně usnesli svěřit tento úkol Oldřichu ze Znojma. Na Rokycanově straně však byli pouze Beneš Mokrovouský, Jan Velvar a Martin Lupáč, tedy zástupci pražanů bez Viléma Kostky. 23. ledna proto obhajoval příslušný článek Oldřich ze Znojma, podle dohody prý tak, aby nemuseli pociťovat újmu šlechtici („páni“), že nepřednášel J. Rokycana a „také že tím nemá býtí krácen Beneš, aby tak neutrpěl odmítnutí v jiných věcech, jež se mají projednávat v radě bratří vyslanců poslaných ke koncilu“³³⁾ Od 26. ledna Petr Engliš přednášel artikul mířící proti světskému panování kléru.

2. února mimo jiné přišel mezi vyslance Jan z Gelhausenu, zvaný v Deníku „Maulbronnský,“ který působil jako prostředník mezi nimi a koncilem a pozval na následující den na oběd k lyonskému arcibiskupovi vybrané členy poselstva, z nichž se posléze oběda zúčastnili Prokop Holý, Vilém Kostka z Postupic, Jan Rokycana, Jan Velvar, Martin Lupáč, Beneš z Mokrovous, Oldřich ze Znojma a Jíra z Řečice.³⁴⁾ 4. února po pokračujících jednáních se členové poselstva důrazněji ohrazovali proti nedodržování některých chebských úmluv, zejména občasných problemskujícímu požadavku, aby se podřídili autoritě samotného koncilu ve sporných věcech. Zde se v Deníku setkáváme s prvním ze dvou záznamů přímé řeči Beneše z Mokrovous v Basileji. Protože nebývá obvyklé, je-li u osob žijících v 15. století k dispozici záznam jejich řeči (i když je třeba do jisté míry předpokládat zachycení spíše obsahové, než doslovné), citujme z edice. Beneš odpovídal protektorovi koncilu (zástupci nepřítomného krále Zikmunda) vévodovi Vilému Bavorskému, který ujišťoval Čechy, že budou mít dostatek času na odpovědi i na nově vznášené námitky ze strany koncilu: „Poděkovali jsme za to a znovu za to děkujeme; ale nejsou zde dodržovány některé věci, slíbené nám v Chebu“³⁵⁾

Obsáhlá debata byla věnována otázce nutnosti přijímání podobojí způsobou, přičemž průběh jednání nabýval na ostrosti. Z husitských odpůrců

33) Deník tábořského kněze o jednání Čechů na koncilu basilejském z r. 1433, Ze zpráv a kronik doby husitské, vyd. I. Hlaváček, Praha 1981, s. 329.

34) Deník, s. 334.

35) Deník, s. 338.

vynikl v této debatě zejména Jan Stojkovič z Dubrovníku. V husitských řadách se též vynořila úvaha o ukončení pobytu v Basileji. Samotným husitům bylo vytýkáno, že nemají sami dost vůle vyslechnout katolickou stranu.

Beneš je opět a naposled výslovně zmíněn při datu 14. března, kdy odpovídal jménem ostatních Vilému Bavorskému, z jehož strany mimo jiné vzešel den předtím návrh a dotaz, zda by se husité „uskrovnili“ v jiných artikulech, kdyby mohl zařídít „aby bylo přijetí artikulu o přijímání pod obojí způsobou pro laiky prohlášeno svobodným.“ Beneš odpověděl: „Řekl jste, kdybychom se shodli na prvním článku, jaké by nastalo narovnání v druhých třech a jiných všech člancích, protože není jasno, kdo by se cestou disputací o jednotlivých dočkal konce. Odpovídáme: Podle soudu chceme všechno ukončít, i kdyby se to mohlo státi dnes. Za druhé si přejeme, aby nás nikdo jinak nevykládal, než že usilujeme všechno ukončít podle soudce zvoleného od obou stran a tak žít. Proto jsme vytrpěli tolik škod.“³⁶⁾ K 19. a 29. březnu se vztahují poznámky autora Deníku o dohodě pokračovat v jednáních neberoucích konce v Čechách, kam se husitská delegace měla vrátit spolu s vybranými zástupci koncilu.³⁷⁾ Zůstat déle v Basileji husité odmítali, ačkoliv Zikmund Lucemburský uvědomil koncil, že by se měl k jednáním zde v nejbližší době připojit, především s poukazem na snahu o co nejvčasnější zahájení dalších rozhovorů s vyslanci koncilu v Čechách. Basilejský pobyt byl ukončen 14. dubna 1433.³⁸⁾

Příjezd do Prahy je datován 8. květnem 1433. Opětný odjezd odtud do Basileje po dalších jednáních nese datum 11. července. Čechové doprovázeli vyslance koncilu opět do Basileje, aby se ještě před 1. listopadem 1433 společně vrátili.³⁹⁾ Teprve v následujícím průběhu jednání začala krystalizovat pozdější kompakτάta. První znění kompakτάta vyvstalo 30. listopadu na svatomartinském husitském sněmu v Praze, nebylo jím však přijato a tak vzniklo pouze jako dohoda vyslanců koncilu s husitskými kněžími. Tato kompakτάta nebyla v souladu především s vůlí a představami táborů a sirotků (zejména ustanovení o povolení kalicha dosavadním podobojím, ale neuznání nové víry jako závazné pro všechny obyvatele království). Situace v Čechách se postupně a stále zřetelněji polarizovala. Svatomartinský sněm zvolil též zemským správcem Benešova „spoludo-

36) Deník, s. 380n.

37) Deník, s. 387n.

38) Deník, s. 419.

39) Ze SLČ, s. 115nn., Bartošek (1981), s. 260nn., (1893), s. 609n.

byvatele“ Hradce Králové z roku 1420 Aleše Vřešťovského z Rýzmburka (a oba se zanedlouho sešli ve společném táboře v bitvě u Lipan) a dvanáctičlennou radu, jejíž složení není bohužel známo.⁴⁰⁾ Míra účasti Beneše z Mokrovous na tomto jednacím maratónu (koncilní poselstvo opouštělo Prahu znovu až v lednu 1434) může být spíše odhadována, než přesně vystižena. Vzhledem k jeho dosavadní úloze i činnosti následující v roce 1434 lze předpokládat, že se jednání účastnil a byl i u některých významnějších aktů. Jeho přítomnost je doložena výslovně přinejmenším na svatomartinském sněmu.⁴¹⁾

Znovu se pak Beneš objevuje na jaře 1434 již jako člen dotvářející se kališnicko - katolické koalice. Někjaký „zápisný list“ koalice nazývané také panskou jednotou se ovšem nedochoval.⁴²⁾ Mokrovouský je připomínán na hlavním shromáždění Kačíně u Kutné Hory.⁴³⁾ První cesta odtud ještě nevedla přímo k Lipanům, ale nejprve do Prahy, kam vojsko pozvali staroměstští na pomoc proti Novému městu, kde tehdy dlel mj. Prokop Holý. Po neúspěchu snah o smírné řešení „kačínské“ vojsko se staroměstskými vpadlo na Nové město a 6. května 1434 se ho zmocnilo.⁴⁴⁾

Po spojení s posilami tvořenými zejména oddíly plzeňského landfrýdu a rožmberskými ozbrojenci se v řadách koaličního vojska dostal Beneš z Mokrovous přes pokus o dobytí Českého Brodu až k Lipanům.⁴⁵⁾ Účastí v bitvě 30. května 1434 se završila i jeho proměna jednoho z prvních hejtmanů východočeských vojsk „sedláků a uhlířů“ v roce 1420 v typického člena husitské šlechty, který proti nedávným orebitským a sirotčím spolubojovníkům za příslib smíru a kompromisní dohody s katolickým světem nakonec v koalici s domácími katolíky sám bojoval. Za dovršení této fáze Benešova života můžeme považovat účast na zemském sněmu svolaném na sv. Jana Křtitele (24. června) do Prahy a následující cestu zde zvolené delegace k císaři Zikmundovi do Řezna. Delegaci tvořili např. Oldřich z Rožmberka, Půta z Častolovic, Menhart z Hradce z katolických

40) Čornej, P.: Lipanská křížovatka, Praha 1992, s. 107.

41) AČ III., s. 416. Svatomartinský sněm svolaný na 11. listopadu byl zahájen ve skutečnosti o několik dní později a skončil 22. prosince 1433.

42) Šmahel III., s. 291.

43) Např. Tomek IV., s. 634, Šmahel III., s. 291, či Čornej (1992), s. 151. Jmenování jsou mezi zde shromážděnými kupř. Aleš Vřešťovský, Diviš Bořek z Miletínka, Menhart z Hradce.

44) Bartošek (1981), s. 265n., Ze SLČ, s. 116n.

45) O účasti Mokrovouského v šlechtickém kontingentu se zmiňují Franckenberegger III., s. 137, Tomek IV., s. 642. Bitvu u Lipan líčí z použitých pramenů zejm. Bartošek (1981), s. 269n., Ze SLČ, s. 118.

i kališnických pánů, Beneš z Mokrovous, Jan Čapek ze Sán, Vilém Kostka z Postupic a Jan ze Smiřic z řad nižší šlechty, měšťan Jan Velvar a kněží Jan Rokycana a Martin Lupáč. Charakter delegace, v níž kronikář zmiňuje na předním místě mezi rytíři Mokrovouského, je již především stavovský, než vyhraněně husitský. Poselstvo odjíždí z Prahy 10. srpna 1434, tedy deset týdnů po lipanské bitvě, a navrácí se kolem 28. září téhož roku. Po 16. říjnu je zahájen „sjezd viklefstů“, na němž měla být dána odpověď Zikmundovi, s nímž se poslové napoprvé nedokázali dohodnout o podmínkách, za nichž by měl převzít vládu v zemi.⁴⁶⁾

Po tři roky se pak s Benešem z Mokrovous nesetkáváme při významné události. Až roku 1437 se jeho jméno objevuje na přesněji nedatované stížnosti některých českých šlechticů proti císaři Zikmundovi, obviňující jej z neplnění dříve přijatých závazků. Z 19 článků je pro nás nejpozoruhodnější 17., v němž se Beneš výslovně zmiňuje - uvidíme dále, že Mokrovouský figuruje se svými osobními spory jako zvláštní problém ve více listinách, které jinak řeší záležitosti spíše obecně prospěšné. 17. článek požaduje „nápravu neřádného při súdích“: Jan Zmrzlik byl prý křivě odsouzen a jeho pře neslyšena, Beneš byl zase pohnán Krušinou, ačkoliv se nemohl bezpečně dostavit k soudu.⁴⁷⁾ Tytéž stížnosti se objevují v pramelech znovu, dány do souvislosti s dobytím Sionu a popravou Jana Roháče z Dubé (9. září 1437). Touto událostí přetekla trpělivost některých husitů s vládou císaře Zikmunda a tito (Jan Hertvík z Rušinova, Chval z Řičan, Beneš z Mokrovous, Bedřich ze Strážnice/Kolína) vyhláší panovníkovi sebevědomě nepřátelství. Staré letopisy české datují tuto událost po sv. Václavu (28. září) 1437. Zikmundovi je vytýkáno nedodržování kompaktát, zejména podávání pod jednou tam, kde se již podává podobojí, nedodržení slíbeného závazku potvrzení a zajištění řádného vysvěcení zvoleného arcibiskupa a biskupů, nezajištění autority arcibiskupa mezi katolíky a některými kněžími podobojí a též podávání podobojí biskupy olomouckým a litomyšlským těm, kteří o to požádají.⁴⁸⁾ Opovědníci větších úspěchů nedosáhli a záležitost nebyla za Zikmundova života řešena.

Beneš se objevuje záhy znovu ve sporu dvou stran stoupenců o no-

46) Bartošek (1981), s. 273, (1893), s. 616. K dohodě došlo až v roce 1436, kdy bylo také v Jihlavě vyhlášeno konečné znění kompaktát.

47) AČ III., s. 457.

48) SLČ, s. 104, Ze SLČ, s. 128nn, Staré letopisy české z vratslavského rukopisu, vyd. F. Šimek, Praha 1937, s. 75n, Staré letopisy české z rukopisu křižovnického, vydd. M. Kaňák - F. Šimek, Praha 1959, s. 142.

vého následníka trůnu. Jak známo, zvítězila strana „rakouská“ a novým panovníkem zvolila 27. prosince 1437 Albrechta Habsburského. Strana „polská“, jejímž členem Beneš byl, se ovšem hned nevzdala. Na jejím sjezdu v Chrudimi 2. března 1438 byla vybrána delegace tvořená například Janem Hertvíkem z Rušinova, Janem z Pernštejna, Bedřichem ze Strážnice, Benešem z Mokrovous. Vyslanci zamířili do Krakova, aby tu polské dynastii (tehdy zde vládl Vladislav Jagellonský, bratr uvažovaného kandidáta na český trůn desetiletého Kazimíra) nabídli obsazený český stolec. Polský dvůr byl ochoten nabídku přijmout, protože to však znamenalo válku s Albrechtem, musela být celá záležitost projednána na sněmu (sejmu), který začal 20. dubna v Nowem Miastu Korczyne.⁴⁹⁾ Beneš byl přítomen i na sjezdu před 29. květnem 1438 na Mělníce, kde stoupenci polské kandidatury Kazimíra přijali jako pretendenta.⁵⁰⁾ Tato opozice proti Albrechtově vládě poté vyvolala malou vnitřní válku za svého uchazeče. Počátkem července 1438 vpadlo do Čech polské vojsko v čele se Sudivojem z Ostroroha, vévodou poznaňským, a Janem z Tenčína, vévodou sudomirským. 6. července prošli přes Hradec Králové a pak se spojili s Čechy - Bedřichem z Kolína, Janem Čapkem ze Sán, Janem z Rušinova, Benešem z Mokrovous a dalšími. Spojené vojsko nejprve plnilo statky Albrechtových straníků na Jičínsku. Nakonec se v srpnu střetlo u Tábora s Albrechtovým vojskem.⁵¹⁾ V boji sice nepadlo jednoznačné rozhodnutí, cíle „polské“ strany se však stále zřejmějše ukazovaly neprosaditelnými, zejména když polská vojenská podpora nedosahovala potřebné úrovně. Po odtáhnutí Albrechtových oddílů od Tábora se Beneš nachází spolu s Petrem Zvířetickým, Alešem ze Šternberka, Hynkem Ptáčkem z Pirkštejna, Přibíkem z Klenového, zástupci měst Tábora, Loun a Klatov a jinými v dalším poselstvu ke králi Vladislavovi III., které prý pobýlo v Polsku po celý rok.⁵²⁾ Toto poselstvo se zúčastnilo sněmu piotrkovského, který začal 8. prosince 1438. Na sněmu piotrkovském však již

49) K tomu Tomek VI., s. 53, Urbánek, R.: Věk poděbradský I., České dějiny III., Praha 1915, s.284, Palacký (1968), s. 633, Heck, R.: Tabor a kandydatura Jagiellonska w Czechach (1438 - 1444), Wrocław 1964, s. 57.

50) Ze SLČ, s. 133, SLČ - V, s. 81, SLČ - K, s. 147.

51) Bartošek (1981), s. 280. Původcem manévru opřít se o Tábor, vzhledem k tomu, že Albrechtovo vojsko bylo silnější, byl podle názoru R. Hecka (s. 129) buď Bedřich ze Strážnice, nebo - 38 - Beneš z Mokrovous.

52) SLČ, s. 110. Tuto informaci rukopisu označeného písmeny E, I, K Palackým v jeho vydání novější edice nezachycuje. Srov. Ze SLČ, s. 135.

bylo projednáváno samotnými Poláky, jak celou záležitost ukončit. V podstatě šlo o rezignaci na český trůn, která podnítila i rozpory mezi přítomnými Čechy. Radikálnější část, jejíž jádro tvořili táborští, chtěla pokračovat v opozičním odboji, páni jako Aleš ze Šternberka, Hynek Ptáček, či Přibík z Klenového byli nakloněni spolu s převažující vůlí polského sněmu dohodě. Beneš z Mokrovous náležel do skupiny první, k dohodě neochotné. Vladislav III. byl i pod tlakem papežské kurie, která naléhala na ukončení nepřátelství s římským králem Albrechtem. Důležité pro sledování Benešovy kariéry je, že piotrkovský sněm vybral také delegáty pro následná mírová jednání ve Vratislavi mezi Albrechtovými a Vladislavovými zástupci. Jako čeští představitelé strany polské kandidatury na český trůn byli totiž v Piotrkově vybráni Aleš ze Šternberka, Přibík z Klenového a Beneš z Mokrovous. Tito se také jednání počátkem roku 1439 zúčastnili. Přibík a Beneš na vratislavských jednáních také vystoupili, přičemž jejich protivníkem zde byl Albrechtův zástupce říšský kancléř Kašpar Šlik.⁵³⁾

Tím se ovšem bouřlivé období Benešova života zdaleka nekončí. Máme-li je nyní průběžně hodnotit, lze říci, že stoupenectví polské kandidatury mohlo být novým vyvrcholením politické kariéry. Jako přívrženec panovníka vítězně vyšlého ze soupeření s konkurentem se mohl vyšvihnout na trvalé výsluní - mezi panskými správci království stojícími de facto v čele vládní moci nebylo pro osobnosti Benešova druhu a původu místo. Vladyka z Mokrovous však chybil a v dalších letech působil spíše jako živel narušující klid v zemi. Výše popisovaný spor dozněl v roce 1439, když Albrecht zemřel a Kazimír, mezitím již velkokníže litevský, ztratil o českou korunu zájem.

1. ledna 1440 se uskutečnil sněm na Staroměstské radnici v Praze urovnávající spory stran po předchozích událostech. 29. ledna byl přijat tzv. mírný list, v němž šlechta i města sjednala mezi sebou mír a ve 14 člancích dohody mimo jiné stvrdila zachování kompaktnosti, zvolení M. Jana Rokycany arcibiskupem pražským a jiné. V úvodním výčtu 65 úmluvců je na 37. místě jméno Beneše z Mokrovous, o němž hovoří i dva z článků mírného listu. Článek 10 obsahuje při Beneše a jeho ženy

53) V literatuře Tomek VI., s. 67, Palacký (1968), s. 642.

54) Jde však nepochybně o majetkové záležitosti (spor o Úlibice). K tomu viz pasáž o majetkových poměrech v této práci(4.26).

Doroty z Úlibic s Krušinou. Pře má být ukončena šesti úmluvci: pánem z Rožmberka, Alešem ze Šternberka, Hynkem z Pirkštejna, Petrem Zvířetickým, Zbyňkem Zajícem z Házmburka a Vilémem ze Švihova. Podobně má být vyřešen i v tomto pramenu blíže neurčený spor Beneše a jeho ženy s Kunšíkem z Křičova a Boharynkou z Chotělic.⁵⁴⁾ Ve 13. článku se opět objevuje Benešovo jméno v majetkových záležitostech řešených zde vedle politických úmluv zemského významu. Jde o při o kněžveské dědictví mezi Benešem a Hanušem z Kolovrat, kterou měl rozhodnout Zbyňk Zajíc.⁵⁵⁾ Mírný list je v originále cenný i tím, že se při něm zachovala mezi přivěšenými pečeti mi i pečeť Mokrovouského, popisovaná dále. Citované články nejsou ve skutečnosti číslovány, pouze vždy uvozeny slovem „Item...“.⁵⁶⁾

Přes toto mírové ujednání bývalí stoupeneci polské kandidatury opět narušili mír v zemi pokusem o dobytí Prahy, při němž byli spojeni s nakloněnými radikálními kruhy v metropoli. To ukazuje, že jejich radikálnější křídlo ještě nerezignovalo na případné mocenské cíle. Účasten byl i Beneš z Mokrovous, motivovaný i stále neřešeným sporem o kněžveské dědictví. K pokusu došlo před rozedněním 29. července 1440 v čele s Janem Koldou ze Žampachu a Bedřichem ze Strážnice. Podařilo se proniknout do Nového města, při pokusu lsti vniknout na Staré město bývalou Odranou branou (v místě brány Prašné) však operace díky ostražitosti ženy branného ztroskotala. Exponovaný spojenec, měšťan Sláma, musel uprchnout z Prahy a podobně učinili ostatní, pokud se neskrýli u známých v Praze.⁵⁷⁾ Tuto akci ostatně Pražané zúčastněným nezapomněli. Ještě v únoru 1445 nechtěli vpustit na sněm do Prahy ty straníky Jiřího z Poděbrad, kteří měli účast na Koldově a Mokrovousově vpádu.⁵⁸⁾ Beneš se v těchto letech více přimkl k Bedřichu ze Strážnice a zejména Janu Koldovi ze Žampachu, pověstnému východočeskému rytíři, jehož byl také

55) 27. ledna 1439 odkázal Mikuláš Kněžveský dům v Praze a tvrze Žiříce, Psáře, Kněžves, dvory v Košířích, na chudé žáky a poručníky značného majetku ustanovil Viléma z Talmberka, Beneše z Mokrovous a Vaňka z Kněžmosta (AČ III., s. 523). Pražští konšelé však majetek na nějaký čas zabavili a část z něj darovali Hanušovi z Kolovrat. Poručníci majetku se r. 1450 vzdali svých práv a převedli je na Jiřího z Poděbrad, na němž pak zůstalo dorešení sporu s Hanušem (Tomek VI., s. 191).

56) SOA Třeboň, pracoviště J. Hradec, Sb. perg. č. 115. Edice AČ I., s. 246nn.

57) SLČ, s. 120, Ze SLČ, 141, SLČ - V, s. 89, SLČ - K, s. 158.

58) AČ III., s. 531.

v následujícím roce jeho jediným významnějším spojencem, jak uvádí R. Urbánek.⁵⁹⁾ Kam až v tomto nepokojném údobí Beneš zašel, ukazuje událost z roku 1443. Tehdy se mu 12. srpna podařilo zajmout Haška z Veliše (z Valdštejna) přímým přepadem jeho hradu Veliše. V reakci na to vytáhl s hradeckým landfrýdem Jetřich z Miletínka proti Benešově tvrzi v Mokrovousích, po krátkém obležení ji dobyl a touto akcí Haška osvobodil.⁶⁰⁾ Nedatovaná listina o smíru mezi Koldou a Mokrovouským na straně jedné a Hynkem Ptáčkem, Janem z Rušinova a Jetřichem z Miletínka na straně druhé proto nejspíše pochází z roku 1444.⁶¹⁾ Téhož roku Hynek Ptáček umírá a do čela východočeského landfrýdu se dostává Jiří z Poděbrad. S jeho osobností spojil Beneš svou politickou orientaci i kariéru. Po smíru v roce 1444 se pevně usazuje v řadách rodícího se politického a vojenského uskupení, se kterým se po letech měl konečně dostat z opozičního a okrajového místa na pozici stoupence hlavní mocenské síly v zemi, která nakonec měla prosadit do čela státu „svého“ krále.

V prvních letech období nazývaného dobou poděbradskou pocítujeme opět v excerpovaných pramenech mezeru v informacích o osudech Beneše z Mokrovous. Tok informací se obnovuje až roku 1448. Tehdy, 24. června, vzniká na kutnohorském sněmu z východočeských landfrýdů jednota v čele s Jiřím z Poděbrad. Jejím zakládajícím členem se stává i Beneš, již v srpnu účastník úspěšného útoku jednoty na Prahu ze shromáždění u Kačina - dnešní Kačiny.⁶²⁾ Hustifánský vladyka je v následující době opět při některých významných jednáních rozhodující politické síly v zemi - jednoty poděbradské, především se zahraničními partnery. Léta však pokročila a na vzestup ve stylu konce 20. let a 30. let již zřejmě Benešovi nezbyvá dost sil ani možností. Kolem roku 1450 však ještě nic nenaznačuje, že již záhy se Mokrovouský stane spíše pamětníkem a zasloužilým i váženým účastníkem zemských sněmů, než vlivným politikem. Někdy v letech 1449 - 50 figuruje Benešovo jméno na straně Jiřího z Poděbrad spolu s Janem z Rušinova v jakési při s bývalým spojencem

Bedřichem ze Strážnice.⁶³⁾ V roce 1449 byl Beneš poslán k Jiřímu z Poděbrad ze skupiny šlechticů jednajících v Mostě jménem správce království s markrabětem míšeňským o výši obnosu urovnávající předchozí střety s Čechy, aby Jiří sám rozhodl o přijetí navrhovaných podmínek finančního urovnání.⁶⁴⁾ Ze 7. dubna (zřejmě roku 1449) pochází dopis Jindřicha z Kolovrat Oldřichu z Rožmberka v němž je mimo jiné uvedeno: „...a také mi pravili tajně, ježto Mokrovouský k svěřeni s někým mluvil, že kněz Bedřich a Kolda tadinkují tajně se panem Jiříkem“.⁶⁵⁾ Z 10. července 1449 pochází glejt členů jednoty strakonické dávající záruky bezpečnosti účastníkům sněmu v Jihlavě - členům jednoty poděbradské. Mezi jmény těchto účastníků je v závěru uvedeno Benešovo.⁶⁶⁾ Na seznamu členů jednoty poděbradské figuruje po Jiřím z Poděbrad, Jiřím z Dubé a z Vízmburka, Janu z Rušinova, Mikuláši z Lípy a na Lipnici a Mikuláši a Jindřichu z Ledče také v červnu 1450.⁶⁷⁾ 3. srpna 1450 je během sněmu v Pelhřimově učiněna další výpověď „o pokoj v zemi.“ Mezi přítomnými opět nechybí Beneš.⁶⁸⁾ Za Mokrovouského považuje R. Urbánek také rytíře Beneše, který s Fridrichem z Donína je za českou stranu vyslán 20. října 1450 k jednání o smířčí úmluvě s míšeňským markrabětem Fridrichem, na jehož území v září vtrhl Jiří z Poděbrad, aby podpořil jeho mladšího bratra, který s ním tehdy válčil. Jiřího vojsko dobylo 15. října Geru. Při jednání bylo ovšem 22. října domluveno pouze příměří do 25. května 1451.⁶⁹⁾ Na pražském sněmu (25. listopadu 1450 - 6. ledna 1451) bylo zvoleno poselstvo k římskému králi Fridrichovi, které jej mělo přimět k vydání Ladislava Pohrobka Čechům. V poselstvu je na posledním místě uveden i Beneš (za zemany Janem ze Smiřic, Jakubem z Vřesovic, Janem Čabelickým ze Soutic, Soběslavem Mrzákem z Miletínka, Zdeňkem Kostkou a Arnoštem z Leskovce).⁷⁰⁾

Beneš se rovněž účastní pražského sněmu o sv. Jiří (23. dubna) v roce 1452, na kterém byl Jiří z Poděbrad zvolen na dva roky zemským správcem. K jeho ruce byl zvolen i dvanáctičlenný poradní sbor, jehož členem

59) Urbánek (1915), s. 739.

60) Srov. formulace Ze SLČ, s. 151 a SLČ - V, s. 98.

61) K tomu např. Palacký (1968), s. 42. Srov. s Deylem, V.: Beneš z Mokrovous a z Hustifan, Ratibor XXV, 1908, č. 23, s. 1n.

62) K tomu Palacký (1968), s. 103, týž: Wlastenské dějiny I., Časopis vlastenského museum w Čechách 1827, s. 53, Urbánek (1916), s. 286, Čornej (1992), s. 152.

63) AČ III., s. 543.

64) AČ II., s. 256.

65) AČ IV., s. 389.

66) AČ III., s. 541.

67) AČ II., s. 282.

68) AČ II., s. 285.

69) Urbánek (1916), s. 477. Tažení zmiňují z excerpovaných pramenů Ze SLČ, s. 173 a Bartošek (1981), s. 284.

70) AČ II., s. 301.

se ovšem Mokrovouský nestal.⁷¹⁾

Ačkoliv se ještě objevuje na zemských sněmech, během 50. let již vладыka z Mokrovous viditelně ustupuje ze scény, stále méně potřebný a důležitý. Vliv na jeho ustupování může mít i oživení majetkových sporů, především o Úlibice, související s obnovením zápisů do zemských desk v roce 1454, o čemž je blíže pojednáno níže. V roce 1454 se s Benešem setkáváme na postním sněmu. Jeho řeč zde ukazuje na stále horlivé náboženské přesvědčení a zájem o věc: kritizuje odsouvání řešení náboženských problémů, klade požadavek podávání podobojí při všech farách, kritizuje dokonce „ochladnutí kališnictví krále Jiřího v obcování s cizími pány,“ jak uvádí F. Palacký. Přesto není pochyb, že vždy byl a nadále zůstává Poděbradovým stoupencem. Mokrovouského vystoupení bylo přijato s velkým ohlasem, řada význačnějších hlasů však nabádala k větší mírnosti.⁷²⁾ Příliš radikální program - na tuto dobu - již nebyl mezi samotnými kališníky považován za reálný. Posledním známým významným politickým aktem, jehož se Beneš z Mokrovous zúčastnil, byl sněm, na němž byl v březnu 1458 zvolen českým králem Jiří z Poděbrad.⁷³⁾ Vůbec poslední zmínka o žijícím Beneši pochází z roku 1464. Kutnohorští radní tehdy vysílají za Benešem ze svého středu Jana Mlýnka a Jíru Uzdáře s kněžími Jírou farářem a Václavem kaplanem na jeho sídlo na Malešově. Žádají jej, aby podle příkazu krále k oltáři a kaplanství Ruthardovu, k němuž má Beneš podací právo, ustanovil kněze a plat 10 kop grošů. Beneš prý ochotně odpověděl, že tak učiní a Kutnohorští o tom zhotovili zápis do pamětní knihy.⁷⁴⁾ Poté mokrovouský a posléze malešovský pán z dějin mizí.

Vzhledem k tomu, že se tato práce dosud zabývala především kariérou Beneše z Mokrovous, je nyní na místě zaměřit se také na rod i rodi-

71) AČ II., s. 310.

72) Palacký (1968), s. 187, (1857), s. 311. Jiří ovšem tehdy králem ještě samozřejmě nebyl.

73) *Scriptores rerum Silesiacarum VII.*, vyd. H. Markgraf, Breslau 1872, s. 18 (uváděn „Benessius de Mokrowus“). O volbě Palacký (1968), s. 298, monograficky zejména Urbánek, R.: Volba Jiřího z Poděbrad za krále českého, Praha 1926 (zvl. otisk ze Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy V.).

74) SOKA Kutná Hora, AKH, fond Městské knihy memorabilní 1462 - 1478 (Registrum rubeum). Zápisy v Registru rubeu jsou bohužel řazeny pouze podle jednotlivých let, ne přesněji. Zajímavostí je, že v původním abecedním rejstříku této knihy se odkaz (heslo) k této záležitosti objevuje dvakrát - poprvé pod písmenem „B“ („Beness Malessowsky“) a podruhé pod „P“ („Pan Beness Malessowsky a páni o kaplu“).

nu tohoto šlechtice, jeho majetkové poměry (tím spíše, že husitské období je charakteristické mimo jiné právě větším rozsahem změn v pozemkové držbě) a také pokusit se zodpovědět otázku zemanova narození a dožitího věku.

Nejstaršími známými Benešovými předky byli starobyli vладыkové z Hustiřan (14 km severně od Hradce Králové). Z nich se postupně vyčleňovaly četné rodové větve. Ve 14. století jsou připomínáni bratři Jan a Jiří, též Bavor z Hustiřan (zemřel r. 1374). K roku 1389 je znám Majnuš z Neznašova, předek Neznašovských z Hustiřan. Od Neznašovských se dále oddělili Rodovští z Hustiřan, držící tvrz v Rodově až do roku 1589. Z jejich rodu vynikli například dva alchymisté stejného jména (Bavor).⁷⁵⁾

Jiřík z Hustiřan držel k roku 1416 Chvalkovice, jeho nejstarší syn Majnuš vlastnil v letech 1445 - 65 Bukovku a stál na počátku Bukovských z Hustiřan, třetí Jiříkův syn Svatobor měl syna Václava (1465 - 1503), který jako první nesl příjmení Záruba. Zárubové, kteří získali v roce 1695 hraběcí titul, a Rodovští, kteří je následovali v roce 1744, patří mezi společensky nejúspěšnější a biologicky nejtrvalejší potomky nejstarších vладыků z Hustiřan.

Jednou z nejstarších větví tohoto rozložitého stromu nesoucího často vynikající ovoce byli Mokrovouští. Jejich prvním představitelem byl Bavor z Mokrovous (jméno Bavor bylo u Hustiřanů oblíbené), který se zde objevuje v roce 1395, po Markvartu z Mokrovous, jinak z Jefic, zmíněném naposledy rok předtím.⁷⁶⁾ Bavor v roce 1396 přikupuje k Mokrovousům blízké Dohaličky, v nichž stojí farní kostel.⁷⁷⁾ Roku 1401 je zmíněn

75) Ottův slovník naučný XI., Praha 1896, s. 928, Křížek, P. - Řezník, M.: Hradý, zámky a tvrze na Královéhradecku, Hradec Králové 1992, s.70 a 71.

76) *Libri quinti confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim nunc prima vice divulgate incipiendo ab anno 1393 usque 1399*, vyd. F. A. Tingl, Pragae 1866, s. 202 („Marquardi de Mocrowus alias de Jerzicz“ k datu 25. listopadu 1394), s. 232 („Bawari de Mokrows“ k datu 23. září 1395).

77) Farní kostel v Dohaličkách je zmiňován od roku 1384.

Za husitských válek se stal filiálním, znovu farním až r. 1736. Byl nahrazen barokním, na jehož místě nyní stojí novogotický navozující dnes iluzi vidění původního objektu. Z doby Benešovy se však zachovalo pouze sedm tzv. nestvůrných hlav v tarasní hřbitovní zdi, které byly kdysi konzolami pod klenebními patkami původního kostela a datují jej do 1. poloviny 14. století (viz Cechner, A.: Soupis památek historických a uměleckých XIX., Politický okres Královéhradecký, Praha 1904, s.20nn).

při prodeji dědin v Hostici Markvartem z Roudnice Markušovi ze Mzar (Mzarz)⁷⁸⁾ a v roce 1408 též jako svědek ve sporu Půty z Častolovic s Janem z Kostelce o některé dědiny.⁷⁹⁾

Beneš je nástupcem Bavorovým a uznávaným pokračovatelem Mokrovouských z Hustiřan. Ač není výslovně zmíněn jako jeho syn, je tato pravděpodobnost vysoká. Nepochybně je přinejmenším příbuzenství dokládáné i shodou v užívaných přídomcích. Nasvědčuje tomu i erb Beneše z Mokrovous shodný s erby ostatních příslušníků rodu z Hustiřan. Jedna z Benešových pečeti nesoucí jeho vyobrazení se zachovala při již citované listině z 29. ledna 1440.⁸⁰⁾ Kulatá pečeť ve voskové misce přivěšená v pořadí na 36. místě má průměr 23 mm. Je zhotovena z černého vosku. Opis tvoří gotická písmena: majuskula „S“ (igillum) a minuskuly „beness.z.mokrovus.“ Vpravo nakloněný štít s břevnem uprostřed, na jehož rohu je posazena přílba s křídly tvořícími klenot, je umístěn v kartuši.⁸¹⁾ Jak již bylo uvedeno, poprvé se Benešovo jméno objevuje v roce 1420. To nám může být jedním z důležitých vodítek při odhadu data jeho narození. Jestliže v roce 1420 může být Beneš zvolen jedním z hejtmanů rodícího se orebského bratrstva a samostatně vystupujícím nositelem přídomku podle rodového zboží a ještě v roce 1464 je naživu, můžeme pro rok 1420 uvažovat o jeho mládí, ale již také předpokládat dospělost tělesnou i duševní, právní plnoletost. Přinejmenším tedy věk asi 20 let, spíše o něco více. Za nejmladší pravděpodobné datum Benešova narození lze tedy považovat přelom staletí - s tolerancí dvou let rok 1400.⁸²⁾ Reálnější bude považovat Beneše za poněkud staršího. Kam však až lze posouvat možný rok Benešova narození do 14. století? Na první pohled se jeví jako důvěryhodná hranice rok 1395. Tehdy na Mokrovousy přichází Bavor, pravděpodobně otec, v každém případě ovšem příbuzný, po němž se Beneš do

78) Reliquiae tabularum terrae I., vyd. J. Emler, Praha 1870, s. 591.

79) AČ XXXVII., 238.

80) SOA Třeboň, pracoviště J. Hradec, Sb. perg. č. 115.

81) Kolář, M. - Sedláček, A.: Českomoravská heraldika I., Praha 1902, s. 297 uvádí naproti tomu, že erb na této „jindřichohradecké“ pečetě z r. 1440 má pro rod z Hustiřan neobvykle umístěný „pruh v samém vrchu štítu,“ což nesouhlasí se zjištěnou skutečností.

82) Příliš mladého (nedospělého) hejtmana si sotva lze představovat. Jistější je nicméně vodítko používání přídomku a disponování majetkem. Ještě koncem 15. století byla dospělost určována podle pokročilosti vývinu sekundárních pohlavních znaků, v Tovačovské knize se pak hovoří o 17 letech věku u mužských příslušníků nižší šlechty, od roku 1549 je za hranici dospělosti považováno stáří 20 let (Malý, K. - Sivák, F.: Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918, Praha 1988, s. 195).

r. 1420 stává vlastníkem statku. Bavor koncem 14. století přichází snad přímo z hustiřanské tvrze, v Mokrovousech získává vlastní statek a může i nejpříhodněji založit vlastní rodinu. Do pětiletí 1395 - 1400 můžeme proto klást nejpravděpodobnější dobu Benešova narození. Proti ještě starší dataci hovoří logika věci, nepravděpodobnost přílišné dlouhověkosti i zplození vlastních potomků v příliš pozdním věku. Beneš byl naživu ještě v roce 1464, jak již bylo dříve zmíněno, a v roce 1467 se poprvé připomínají samostatně jeho synové, kteří žili ještě na konci 15. a počátkem 16. století. Při odhadu data narození mezi lety 1395 - 1400 se tak dostáváme k dožitému věku nejméně 64 - 69 let v roce 1464.

Z Benešových potomků známe dva syny zmiňované od roku 1467, Bavora a Jiříka.⁸³⁾ Bavor zdědil Mokrovousy, které k roku 1484 prodal Aleši z Rýzmburka. V roce 1467 je zmíněn jako spolumajitel Kratonoh se svým bratrem. Spolu s ním je také naposledy uveden roku 1499.⁸⁴⁾ Jiří zdědil malešovské panství, proto bývá podobně jako otec nazýván „Malešovským z Hustiřan,“ například roku 1476 při sporu s kutnohorskými měšťany o své rybníky, jejichž nedostatečné hráze neodolaly přílišnému napuštění vodou, která pak zaplavila městské pozemky.⁸⁵⁾ Jiřího ženou se stala Kateřina rozená z Dubé. Z potomků známe dvě dcery, Salomonu a Elišku. Jiří nepokračoval v otcově politické linii. Opustil Poděbrada a stal se členem jednoty zelenohorské a přívržencem Matyáše Korvína. Až v roce 1472 se poddal Vladislavu Jagellonskému. V nepřestávajících sporech s kutnohorskými měšťany měl významné přimluve, což ukazuje na vlivnost jeho politických kontaktů. Obrací se na knížete Jindřicha Minsterberského (syna Jiřího z Poděbrad) v otázce dluhů kutnohorských měšťanů jeho (tj. Jiříkovým) lidem a kníže se ho v dopise Kutnohorským z počátku roku 1477 zastává.⁸⁶⁾ Z 26. března 1477 pochází zase dopis krále Vladislava Jagellonského v němž nabádá Kutnohorské k nevystupování proti Jiříku Malešovskému v dosud trvajících sporech a podotýká, že Jiřík jej má téhož roku doprovázet na cestě do Rakous.⁸⁷⁾ Poddání se roku 1472 bylo tedy účinné a Jiří je dokázal využít. Zmiňován je ještě roku 1502⁸⁸⁾ a roku 1515 prý ještě prodává Jiřímu Hášovi z Újezda sou-

83) Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze království Českého XII., Čáslavsko, Praha 1936, s. 131.

84) AČ VI., s. 576.

85) AČ IV., s. 306n.

86) AČ VI., s. 142.

87) AČ VI., s. 85.

88) Sedláček (1936), s. 131.

část malešovského panství Roztěž, či snad celé panství Malešov.⁸⁹⁾ Lze o něm říci, že zůstal alespoň aktivním účastníkem politického dění. Počátkem 16. století se dějiny Mokrovouských z Hustiřan po době o málo delší než 100 let uzavírají.

Pokud jde o Benešovu choť Dorotu, víme toho z použitých pramenů o ní ještě méně. Informace nám téměř výhradně přináší právní pořizování, neboť vystupuje spolu se svým manželem v majetkoprávních přích proti dalším osobám zejména o Úlibice (viz dále). Fakta uvedená na příslušných místech této práce proto doplníme pouze o konstatování, že podle záznamů o majetkových sporech žila ještě kolem poloviny 15. století.

Povšimněme si na závěr vývoje majetkových poměrů Beneše z Mokrovous, třebaže byl již místy dílčím způsobem naznačen. Jediným známým statkem na počátku Benešovy životní dráhy byla ves s tvrzí Mokrovousy, k níž Bavor přikoupil Dohaličky. V majetku rodu zboží zůstalo do roku 1484. Tvrz stála ještě roku 1682, ale do současnosti se nedochovala.⁹⁰⁾ Sňatkovým spojením s rodem vladků z Úlibic rozmnožuje svoji pozemkovou držbu Úlibice, rovněž ves s tvrzí a s podílem v Řehči.⁹¹⁾ O Úlibice později vypukly vlastnické spory, které by si zasloužily samostatné zpracování. Vše mělo svůj počátek v roce 1413, kdy spojili své statky Jan Ohnišťko ze Smidar a Mikuláš z Úlibic. Roku 1427 se Smidar ujímají Kuneš z Křičova a Boharynka z Chotělic na základě svých pohledávek dluhů vůči mezitím zemřelému Ohnišťkovi s uvedením, že Smidary kdysi držel ve spolčení s Mikešem z Úlibic, ale že na tomto statku Mikešovi potomci žádná práva nemají. Tak prý stanovila smlouva z roku 1413, neboť Mikeš již tehdy potomky měl a Ohnišťko ještě nikoliv a proto nechtěl, aby se smlouva vztahovala i na ně. Když pak Beneš s Dorotou do roku 1448 Úlibice s podílem v Řehči prodali Věnkovi Černínovi z Černína a roku 1454 vložili po obnovení vkladů smlouvu o prodeji do desk zemských, zdvihl se proti tomuto právnímu úkonu nesouhlas hned na více stranách. Odpory kladly tyto osoby: Veronika z Vřeskovic, dcera Anny z Úlibic, zemřelé sestry Mikeše z Úlibic. O Anně se Beneš s Dorotou zmiňují výslovně ve svém zápise o prodeji jako o osobě, která

89) Hradý, s. 296 a 423. Tento jejich údaj posouvá poslední zmínku od Sedláčkova data 1502 do uvedeného roku 1515.

90) K dějinám držby Mokrovous nejnověji *Křížek - Řezník*, s. 52.

91) Tak tomu bylo kolem poloviny 15. století. Ještě v roce 1413 za Mikeše z Úlibic patřily k Úlibicím podíly v sedmi dalších vsích a ve dvou z nich, Nemyčevsi a Radimi, i patronátní právo kostelů, stejně jako v samotných Úlibicích (srov. *Reliquiae II.*, s. 102n. a s. 250).

do jejich práva disponovat se zbožím svými právy již nezasahuje.

Anežka, dcera Jana Ohnišťka ze Smidar, neboť bez jejího souhlasu prý nelze s Úlibicemi volně nakládat. Víme však, že podle smlouvy z roku 1413 i zápisu z roku 1427 se práva potomků kteréhokoliv z obou společníků na zboží druhého partnera vztahovat neměla.

Slavoň Boharynka z Chotělic, od roku 1427 vlastník Smidar, tvrdící, že rovněž bez jeho souhlasu není možné s Úlibicemi volně disponovat; prý byl také poručníkem Anežčiným po Janově smrti.⁹²⁾

Ctibor Kačice ze Svojkova uplatňoval své domnělé nároky proti odpornici Dorotě, zastupované jejím manželem Benešem roku 1456, neboť si Úlibice vysloužil jako královskou odúmrť (!) po smrti Mikeše a jeho sestry Anny. Dorota však byla uznána jako právoplatná dědička, která „všecky přebyla“ a „spolčení ani královské právo není jí na škodu na jejím dědictví“.⁹³⁾

Za husitských válek také kořistmi zbohatlí (vzpomeňme jen spanilou jízdu v letech 1429 - 30) Beneš z Mokrovous kupuje po roce 1436 od táborského hejtmana Ondřeje Keřského z Řimovic Malešov, tvrz se vsí či již městečkem a několika dalšími přináležejícími vesnicemi. Malešovské panství se stává nejvýznamnější částí Benešovy pozemkové držby a není proto divu, že zdejší tvrz je novým hlavním sídlem rytíře nazývaného od té doby i „Malešovský z Hustiřan“, sídlem, na němž pravděpodobně i dožil. Důvodem usídlení se tu byla jistě i samotná poloha Malešova, bližší významným centrům dění v Praze a Kutné Hoře a také obvyklému shromaždišti vojsk u Kačiny, než odlehlé Mokrovousy.

Dosud nezmiňovaným majetkem, o nějž byly rovněž dlouhé spory, bylo panství Sion - rozbořený hrad a pět vesnic. Beneš získal vsi po smrti Jana Roháče z Dubé. O majetek ovšem vypukly pře mezi Mokrovouským a Bedřichem ze Strážnice, neboť Bedřich zřejmě obdržel panství, či se o něj přihlásil, dříve bez zápisu do zemských desk, který učinil ve svůj prospěch později Beneš. Výsledek pře není znám, oněch pět vsí však někomu zřejmě odebral po roce 1449 Jiří z Poděbrad a zastavil je Aleši ze Soutic.⁹⁴⁾ Z roku 1440 je znám i spor o Benešovo spoluporučení nad nemalým dědictvím po Mikuláši Kněževeském, v této práci již popisovaný. V blíže neurčené době se součástí pozemkové držby Mokrovouských z Hustiřan stávají i Kratonohy (16 km jihozápadně od Hradce Králové).

92) *Srov. Reliquiae II.*, s. 102n. (1413), s. 176n. (1427) a s. 250 (1454).

93) *AČ I.*, 432, *Desky dvorské IV.*, s. 130n.

94) *Sedláček* (1936), s. 138.

Získat je ale mohli také až Benešovi synové Bavor a Jiří, protože jsou v rodovém majetku zmíněny poprvé až roku 1467 v rukou obou bratrů.⁹⁵⁾ Ve srovnání se známou držbou v roce 1420 se tedy jedná o mnohonásobné rozmnožení majetku. Jeho těžiště se přesunulo z východu Čech více do jejich středu, třebaže svoji držbu na východě si Beneš ponechal, nebo ji i rozmnožil. Prodal pouze odlehlé Úlibice na severovýchodě Čech.

Shromážděná fakta umožňují shrnout jednotlivé fáze života Beneše z Mokrovous od roku 1420, kdy se s ním setkáváme poprvé, a při této příležitosti se i pokusit - třebaže se samozřejmě může jednat o závěry pouze hypotetické - o charakteristiku Beneše jako člověka. První část jeho života zahrnuje 20. léta 15. století.

Na jejich počátku Beneš působí nesporně jako husitský radikál stojící v čele bouřících se nejširších vrstev poddaných a stává se jedním ze čtyř orebských hejtmanů (dalšími třemi byli Hynek Krušina, Aleš Vřešťovský a Jiřík z Chvalkovic). Musel být nepochybně v kontaktu i s knězem Ambrožem, ale kromě roku 1420 se nikdy neobjevuje doklad o jejich stýkání. Mokrovouského osud je v základních obrysech srovnatelný s osudem Aleše Vřešťovského, který začínal svou dráhu shodně, ale dříve než Mokrovouský se dostává na druhou stranu husitského spektra a jeho příslušnost k panstvu mu dává větší možnosti k završení kariéry. Oba se spolu setkávají u Lipan, Aleš však dosahuje nejvyšší tehdy myslitelné funkce - stává se zemským správcem. Ve 20. letech se Beneš pohybuje dále mezi politickými radikály. Je zmíněn opět s Jiříkem Chvalkovským a při vojenských akcích u Malešova dvakrát s Janem Hvězdou z Vicemilic (1422 a 1424). Tito všichni také jsou Žižkovými spojenci. Beneše lze dokonce označit za dosti blízkého Žižkovi. V roce 1423 se stává předním členem jeho bratrstva. Mezitím však již není v čele orebitů, jejich hejtmany se stávají nerození, jejichž osobnosti do jisté míry zůstávají za ideovým vůdcem knězem Ambrožem. S Žižkou a založením jeho Menšího Tábora se Beneš na přední místo mezi východočeskými husity jakoby navrácí. Je třeba vidět, že již v tomto okamžiku není homogenním článkem polních vojsk, jakým snad byl jako zvolený hejtman na samém počátku 20. let, ale spojenec-kým individuálním šlechticem, který koná sám za sebe.

Na okolnosti přechodu z řad husitské levice do středu práce upozorňuje na příslušných místech tam, kde se objevily. Dodejme jen, že po celá 20. léta zůstal Beneš spojencem levice, ale předznamenáním přechodu je jeho sblížení s Vilémem Kostkou z Postupic na jejich konci, neboť po jeho boku pak ve 30. letech působil již v řadách odpůrců polních vojsk

95) K vlastnictví kratonožského statku nejnověji Křížek - Řezník, s. 4

a radikálů, když zastupoval od roku 1430 stranu pražanů. Toto období je možné označit za druhou fázi jeho života. V roce 1431 již přímo vzbuzuje nelibost svých bývalých spojenců - sirotků, ze kterých sám původně vyšel. Stížnost na něj Prokopu Holému obsahuje stejnou výtku mj. i Janu ze Smiřic. A oba jmenovaní, Jan i Beneš, jsou také po Lipanech vybráni do poselstva k císaři Zikmundovi do Řezna. Ve 30. letech se také Beneš dostává do sporu s bývalým spoluhejtmanem Hynkem Krušinou. Je od něj pohnán nejpozději do roku 1437 a spor není uzavřen ještě v roce 1440. Především se však Mokrovouský v letech 1430 - 34 účastní nejvýznamnějších politických jednání, vybrán do řad reprezentujících delegátů. Je účastníkem aktivním, který není jen součástí poradního husitského štábu, ale je mu svěřována i část jednání s druhou stranou. Zdálo by se, že tato druhá fáze bude ještě završena získáním nějaké pevné a stálé pozice v politickém spektru, ale kupodivu tomu tak již není. Vrcholem dosavadní kariéry zůstává, podle autorova názoru, samotná účast na jednáních, ať již s koncilem nebo představiteli říše.

Po tomto období jakoby se Beneš z Mokrovous roku 1437 navrácel na radikální pozice a činil ve svém životě krok zpět. Důvodem snad může být i jisté neuspokojení - podílel se na všem důležitém, ale (nehledě na osobní majetkový prospěch) ocenění v podobě úřadu či členství v zemské vládě nebo poradním orgánem zemského správce se na něj nedostalo. Nestal se také předákem žádné mocenské frakce. V této třetí fázi nelze vidět jen jistou skutečnou radikalizaci, zřejmě opravdu motivovanou tragickou smrtí Jana Roháče z Dubé, ale též pokus o náhradní politickou (sebe)realizaci. Vytvořilo se uskupení, pro něž by mohl být pilířem významnějším, než byl pro tzv. panskou jednotu v období předešlém. Beneš se v něm spolčuje s Janem Čapkem ze Sán, Janem Hertvíkem z Rušínova, Bedřichem ze Strážnice, Janem Koldou ze Žampachu, Hynkem Ptáčkem z Pirkštejna a jinými. Nepochybně nejen kvůli Zikmundovi, jak záhy ukazuje jeho smrt, nebo z čistého idealismu. To vylučuje znalost předcházejícího Benešova působení, řadu let trvající odklon od levice, i následné činy jmenovaných spojenců. Toto uskupení mělo účelovou mocenskou a politickou ctižádost. Při obratném vedení své politiky a posilování svých pozic mohla koalice, v níž se sešli vítězové i poražení od Lipan, dosáhnout z hlediska svých členů úspěchů. Největšího rozmachu dosáhli spolčenci při pokusu o prosazení panovníka z polské dynastie na český trůn. Přes počáteční zájem polského dvora se ale ukázalo, že ani v Polsku nebyla dostatečně jednotná politická vůle získat českou korunu (zejména v magnátském okruhu mocného krakovského biskupa), což se projevilo nepostačující podporou českým spojencům a ústupem od pretendentských

snah na piotrkovském sněmu. Prakticky se ukázalo, že blok českých spiklenců, ať už byl jeho cílem odpor proti Zikmundovi, pokus prosadit Jagellonce na obsazený český stolec, nebo setrvačná snaha prosadit se po minutí a porážce těchto motivací, nemohl v tehdejších Čechách uspět. Jeho příslušníci se pouze dostávali do sporů s větší částí politické moci v zemi. Snažení nakonec skončilo neúspěchem. Beneš z Mokrovous přechází do řad poděbradské jednoty, což byl správný tah, který řešil jeho nevýhodnou pozici na politické scéně. Do konce života, pokud víme, pak Poděbradovi zachovával věrnost a už se nepokoušel o žádnou vlastní hru. Tak začíná kolem poloviny 40. let poslední, čtvrtá fáze jeho života.

Dosavadní výčet měněných spojenců a stran nabízí otázku, jaký byl Beneš, pokud jde o jeho povahu a morálku. Máme sice kladně laděnou charakteristiku od Palackého (1968), s. 187, (1857), s. 311, podle níž byl Mokrovouský „muž silný, postavy vysoké, ducha neoblomného,“ vzhledem ke shromážděnému materiálu se však můžeme pokusit jít o něco dále. Je možné souhlasit, že Mokrovouský byl mužem vykazujícím sílu vůle a povahu beze strachu. V jeho konání nenajdeme momenty ovlivněné zbabělostí. Jeho povaha je také pozoruhodnou kombinací silného náboženského přesvědčení s politickou ctižádostí a pragmatismem v případě nezbytnosti i smyslem pro osobní prospěch. Beneš se pouští od roku 1437 do pochybného podniku s minimálními vyhlídkami na úspěch, jak se ukazuje, až když je pozdě couvnout. Svým jednáním se dostává do velkých problémů; musí vojensky čelit dokonce východočeskému landfrýdu (1443). Opět se jednou dostává do boje proti nedávným spojencům - vzpomeňme zejm. pragmatičtějšího spolustraníka jagellonské kandidatury Hynka Ptáčka. Následně se smíruje s představiteli východočeského landfrýdu a krátce na to již svědčí na straně Jiřího z Poděbrad proti Bedřichu ze Strážnice, s nímž se ostatně dostal sám do vleklého sporu o majetek po Janu Roháči z Dubé. Vedle Krušiny to je druhý případ pře s bývalým blízkým spojencem po změně politického tábora. Roku 1454 na zemském sněmu osvědčuje Mokrovouský téměř raně revoluční náboženské nadšení a v zápalu se nevyhýbá ani kritice Jiřího Poděbradského z důvodu jeho ochladnutí pro husitskou věc (ale nezpochybňuje svou loajalitu vůči němu). Lze se ovšem ptát, vzhledem k tomu, co o Mokrovousově životě víme, zda-li již asi 60 letý muž, dávno se nacházející za zenitem svých úspěchů a svého vlivu, se vedle upřímného projevu náboženské horlivosti také prostě nesnažil na sebe upozornit. Tato slova se mohou zdát až příliš příkrá, ale považovat Beneše převážně za idealistu proti známým faktům neobstojí. Vůči nabízeným šancím politického i majetkového prospěchu nezůstal imunní a využíval jich, byť za cenu několi-

keré změny spojenců. Osobní uznání Norimberčanů v roce 1430 formou finanční odměny za stanovení snesitelnější výše výkupného je příkladem nadřazení osobních výhod nad zájmy celku. Beneš se také neváhal významně podílet na obnovení bojů po Lipanech, když jeho momentální spojenecký blok neviděl jinou šanci k prosazení svých cílů. Tyto skutečnosti ovšem z Beneše nečiní osobnost zápornější, než byla většina jeho současníků. Nepopírá to jeho objektivní prospěšnost husitské revoluci na jejím počátku, kdy jí dal do služeb svou odvahu a schopnosti. Také přinejmenším dva z významných spojenců si na něj patrně neměli důvod stěžovat - Jan Žižka a Jiří z Poděbrad. Kladně působila, ač spojena s opuštěním sirotků, rovněž jeho činnost první poloviny 30. let, kdy se podílel na dorozumění s katolickým světem, který obklopoval postupně válkami pustošenou zemi. Jeho náboženskou horlivost můžeme samu o sobě považovat za upřímnou, ale musíme vidět, že jí neváhal nadřadit hledisko spojující praktickou politiku a osobní prospěch, jak ostatně činila a činís jakoukoliv motivující ideou drtivá většina lidí aktivních na politickém poli kdykoliv v minulosti i dnes.

Povšimněme si ještě možných příčin naznačovaného nezavršení Benešovy kariéry některým z výše zmíněných způsobů. Podobně se odvíjely životní dráhy řady dalších šlechticů. Příčiny je proto třeba hledat nejen v osobní, ale i obecné rovině. Vzhledem k tomu, že z „druhé linie“ bylo samostatnému bádání podrobeno pouze minimum jejich příslušníků a zpravidla jen za účelem získání základních informací o nich a bez pokusů o hlubší hodnocení, můžeme se zde pokusit o odpověď pouze rámcovou. Jednou z obecných příčin je vladycký původ. Umožňoval sice snazší zapojení do veřejného života, než původ neurozený, ale zároveň nedával možnosti maximálního vyniknutí srovnatelné s příslušníky panského stavu. Přes proslulost četných nižších šlechticů, kteří nesli i největší osobní zátež válečné práce na bitevních polích, se páni uplatňovali jako tradiční státotvorná složka (dosud po panovníkovi) v úřadech a zemských vládách osobně mnohem snáze. Rytíř musel zpravidla získat větší majetek a najít cestu do tzv. velké politiky, aby měl šanci dosáhnout srovnatelného úspěchu. Na tom nic nemění ani to, že zemanský stav a města v tomto období získaly záruky svých podílů v zemských vládách a na sněmech. Vzhledem k množství rytířů byla i pak snaha prosadit se značně ztížena. Vedle toho se nicméně, vzhledem k tehdy ještě nedokončenému uzavření stavů, naskýkala tomuto širokému zástupu nižších šlechticů díky majetkovému vzestupu a případně získanému uznání na kolbišti politickém, příležitost proniknout mezi pány. Beneš podle všeho představuje v tomto ohledu typ úspěšného iniciátora povýšení svého rodu. Vzhledem k jeho stažení se do

ústraní na sklonku života je to lépe patrné na příkladu jeho syna Jiřího, který pro krále Vladislava rozhodně nebyl nevýznamným rytířem, a který mohl naprosto důstojně pojmout za ženu dceru ze starobylého panského rodu Kateřinu z Dubé.

Dalším limitujícím činitelem, tentokrát individuálním, byly však nepochybně také osobní schopnosti a přijatelnost pro druhé být v čele. Beneš většinou nebyl pevnou součástí řad svých spojenců, ale byl právě jen spojencem, který mohl kdykoliv loď opustit. Stal se sice čelným delegátem pražanů ve 30. letech, ale byl delegován jimi a tato přední pozice proto nebyla jeho vlastní pozicí, ale závisela na míře okamžité pevnosti a potřebnosti vzájemného spojení. Člověk, který není spjat zásadními pouty s nějakým celkem, nemůže být ani jedním z jeho vůdců. Vladyka vystupující asi od poloviny 20. let především jako individualita bez vlastní pevné mocenské základny se nezabývá šance na majetkový vzestup, ale oslabuje své výchozí možnosti politické kariéry. Beneš z Mokrovous prokázal také válečnické schopnosti spojené s dávkou odvahy - dobytí Hradce Králové, úloha při bitvě u Malešova, lstivý pokus o dobytí Prahy roku 1440 a podobně, i jisté schopnosti pro politická jednání v letech 1429 - 34.

V bohaté konkurenci osobností však zřejmě organizační složka jeho nadání, často projevovaná snaha po samostatném vystupování neomezovaným spojeneckými závazky a konečně i určitá z toho plynoucí spojenecká nestálost způsobily, že se sám nestal hlavou nebo jednotícím prvkem některého uskupení lidí shodných zájmů.

Jak bylo naznačeno v úvodu, osudy Beneše z Mokrovous přes mnohé samozřejmé individuální rysy představují svým vzestupem z téměř anonymního a společensky i majetkově velmi skromného rodového prostředí do sféry, v níž vlivní a mocní rozhodují o osudech země a v níž se pozice jednotlivce musí opírat krom vlastních schopností často také o nemalý majetek, jakýsi obecný model kariéry. Tento model lze v základních obrysech vztahovat celý okruh desítek osobností své doby, které pronikly do předních řad rozhodujících mocenských sil a uskupení. Většinou, ale nikoliv výhradně, jde o příslušníky nižší šlechty. Tito lidé poprvé v takovém měřítku opustili své nejužší domácí (místní) prostředí a značnou, dosud zdaleka ne zmapovanou měrou, se podíleli na vytváření dějin v celozemském měřítku, ale i v oblasti zemské zahraniční politiky. Nebyli proto pouze regionálními činiteli, které tak lze od nich odlišit a měla by na ně být zaměřena intenzivněji pozornost historické vědy. Tak bychom mohli lépe hodnotit přínos jednotlivých příslušníků i význam celé „druhé linie“ pro naše dějiny.